

Жуль В. О., магістр, Матюха М. М., к.е.н., доц.

Київський національний університет технологій та дизайну

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

Анотація. У статті розглядаються системні засади обліку запасів. Підприємства накопичують та використовують виробничі запаси, щоб забезпечити безперервний процес виробництва та реалізації продукції. Найбільшу частку виробничих запасів займає сировина, матеріали та покупні напівфабрикати. Актуальність даної статті зумовлена тим, що розвиток підприємництва супроводжується зростанням ролі облікової інформації в управлінні, контролі та аналізі підприємницької діяльності. Управління запасами стає однією із важливих складових управління виробництвом і включає організацію комерційних контрактів, а також закупівлю, доставку і зберігання сировини, матеріалів і комплектуючих, а також їх облік і контроль за використанням.

Великих змін зазнали організаційні канони формування, застосування та інформаційна візуалізація виробничих запасів у фінансовій звітності під час наближення національної системи бухгалтерського обліку до умов функціонування ринкової економіки та міжнародних стандартів фінансової звітності. Нині облік виробничих запасів вимагає організаційного покращення, пошуку усунення недоліків, які мають місце на підприємствах.

Ключові слова: облік; запаси; виробничі запаси; активи; ресурси.

Zhul V. O., Matiukha M. M.

Kyiv National University of Technologies and Design

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF STOCK ACCOUNTING INVENTORIES

Abstract. The article discusses the system principles of stock accounting. Businesses accumulate and use production stocks to ensure a continuous process of production and sale of products. Raw materials, materials and purchased semi-finished products occupy the largest share of production stocks. The relevance of this article is determined by the fact that the development of entrepreneurship is accompanied by the growth of the role of accounting information in the management, control and analysis of entrepreneurial activity. Inventory management becomes one of the important components of production management and includes the organization of commercial contracts, as well as the purchase, delivery and storage of raw materials, materials and components, as well as their accounting and control over their use.

Organizational canons of formation, application and information visualization of production stocks in financial reporting underwent major changes during the approach of the national accounting system to the conditions of functioning of the market economy and international standards of financial reporting. Currently, the accounting of production stocks requires organizational improvement, the search for elimination of deficiencies that occur at enterprises.

Keywords: accounting; stocks; production stocks; assets; resources.

Вступ. Будь-яке підприємство якомога раціонально встановлює політику ефективного управління виробничими запасами. Запаси складають вагому частину активів підприємства і відіграють важливу роль у формуванні структури витрат підприємства, їх вартість суттєво впливає на рівень рентабельності виробництва, оборотність інвестованого капіталу та прибуток підприємства. Загальне функціонування бізнесу на пряму залежить від їх ефективного використання та впливає на потенціал розвитку виробництва.

Облік запасів постійно був об'єктом вивчення та дослідженням великої кількості науковців. Такими вченими є О.А. Подолянчук, О.Г. Мельник, С.О. Левицька, М.Т. Шендригоренко, М.І. Скрипник та інші.

Помітне досягнення вчених, окремі організаційні питання та обліково-аналітичні методи прийнятні в умовах ринкової економіки з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду вимагають нових досліджень.

Постановка завдання. Вивчити методичні засади та розробити практичні рекомендації для обліку виробничих запасів з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Результати досліджень. В умовах ринкової економіки ефективна діяльність будь-якого підприємства багато в чому залежить від раціонального використання ресурсів. Матеріальні ресурси складають велику частину всіх ресурсів компанії. Виробничі запаси займають велику питому вагу матеріальних ресурсів та засобів виробництва. Вони займають важливе місце у складі майна суб'єктів господарювання та домінують у структурі собівартості виробленої продукції, тому мають значний вплив на результати господарської діяльності підприємств та їх фінансовий стан. Стабільність, безупинність, розмірність та ритмічність виробничого процесу забезпечує рух виробничих запасів, але вони вимагають постійного і належного фінансування. Тому інформаційне забезпечення руху запасів має стати контрольним елементом для функціонування бізнесу.

З цією метою проводиться запровадження облікових стандартів у яких потребує уточнення термінів опису запасів, а саме: предмети праці, матеріальні ресурси, товарно-матеріальні цінності виробничі ресурси, засоби праці.

Вдало зазначає О.А. Подолянчук: «детальний перелік складових запасів надають національні стандарти бухгалтерського обліку на відміну від міжнародних. Це пояснюється тим, що міжнародні стандарти обліку не враховують специфіки обліку окремо взятої країни» [4].

М.Т. Шендригоренко виділяє основні класифікаційні ознаки запасів: місце перебування, зберігання, призначення, період використання, структуру запасів, час зберігання на підприємстві, форма власності [5].

А.В. Дмитренко стверджує, що запаси повинні мати такі ознаки:

- бути власністю підприємства;
- виступати у формі матеріальних активів;
- мати призначення бути використаними у процесі виробництва (для виробничих підприємств), у процесі реалізації (для виробничих і торговельних підприємств);
- постійно витрачатися, реалізовуватися та замінюватися новими (відновлюватися);
- перетворюватися в грошові кошти протягом року або одного нормального операційного циклу[3].

Літературні джерела однозначного варіанту визначення терміну «виробничі запаси» не мають, тим більше, що на практиці використовують термінологічний апарат нормативної бази. Відповідно, за економічним призначенням, виробничі запаси визначають та класифікують для цілей обліку законодавчо відповідно до норм НПСБО 9 та МСБО 2 (рис. 1).

Цілі бухгалтерського обліку передбачені нормативними документами, що забезпечують аналітичну деталізацію складових запасів розглянемо за згрупованою інформацією в таблиці 1.

Під виробничими запасами слід розуміти активи, які утримуються для використання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг. Це трактування підтверджує, що виробничі запаси є частиною запасів підприємства, однак вони не перебувають на виробництві.

Джерело: сформовано за [1; 2].

Рис. 1. Визначення терміну «запаси» у стандартах обліку

Відповідно, до Плану рахунків вітчизняні підприємства, до виробничих запасів відносять: сировину і матеріали, купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, пальне, тара, тарні матеріали, будівельні матеріали, матеріали, передані в переробку, запасні частини, поточні біологічні активи, малоцінні та швидкозношувані предмети й інші матеріали.

Таблиця 1

Склад запасів, визначених нормативними документами регулювання методики бухгалтерського обліку

НП(С)БО 9 "Запаси"	Інструкція із застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку
Сировина, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, розподілу, передачі, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;	Виробничі запаси – належні підприємству запаси сировини і матеріалів (у тому числі сировини й матеріалів, які знаходяться в дорозі та в переробці), будівельні матеріали, запасні частини, матеріали сільськогосподарського призначення, паливо, тара й тарні матеріали, відходи основного виробництва;
незавершене виробництво у вигляді незавершених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів;	витрати на виробництво продукції (робіт, послуг)
готова продукція, що виготовлена на підприємстві, в установі, призначена для продажу і відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченим договором або іншим нормативно-правовим актом;	готова продукція підприємства;
товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані (отримані) та утримуються підприємством установою) з метою подальшого продажу;	товарно-матеріальні цінності, що надійшли на підприємство з метою продажу;

Продовження табл. 1

НП(С)БО 9 “Запаси”	Інструкція із застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку
малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року;	малоцінні та швидкозношувані предмети, що належать підприємству та знаходяться у складі запасів;
поточні біологічні активи, якщо вони оцінюються за П(С)БО 9, а також сільськогосподарська продукція і продукція лісового господарства після її первісного визнання.	поточні біологічні активи – поточні біологічні активи тваринництва, зокрема тварин, що перебувають на вирощуванні та відгодівлі, птиця, звірі, кролі, сім’ї бджіл, а також худоба, вибракувана з основного стада й реалізована без ставлення на відгодівлю, тварини, прийняті від населення для реалізації, та рослинництва, які оцінюються за справедливою вартістю, зокрема зернові, технічні, овочеві та інші культури; втрати від браку у виробництві; напівфабрикати власного виробництва; сільськогосподарська продукція

Джерело: сформовано за [1, 2].

Для інформаційного забезпечення оперативного управління, планування та власне ведення обліку на підприємстві необхідно розробити детальні класифікаційні групи запасів. Відповідно визначають найменування кожної категорії запасів за певними ознаками у групи, підгрупи. У кожній підгрупі запаси по черзі групуються за профілем, маркою, сортом тощо.

Відповідно до п. 16 НП(С)БО 9 «Запаси» під час відпуску запасів у виробництво, реалізацію або списання вони оцінюються за одним із таких методів:

- ідентифікованої собівартості;
- середньозваженої собівартості;
- собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу.

Відповідно кожний метод потребує на практиці обґрунтування для використання.

Метод ідентифікованої собівартості відповідної одиниці надасть підприємству змогу регулювати розмір прибутку шляхом реалізації дорожчих або дешевших одиниць запасів у певному звітному періоді.

При методі середньозваженої собівартості оцінка проводиться по кожній одиниці запасів діленням сумарної вартості залишку таких запасів на початок звітного місяця і вартості одержаних у звітному місяці запасів на сумарну кількість запасів на початок звітного місяця і одержаних у звітному місяці запасів. Цей метод дає змогу впливати на прибуток рівномірно не залежно від періодичності використання запасів.

Результатом методу собівартості перших за часом надходжень запасів є вартість кінцевих запасів наближена до їх поточної ринкової вартості, а собівартість реалізованої продукції знижується, що призводить до максимального значення чистого прибутку.

Для забезпечення максимального наближення нормативних затрат до фактичних норм затрат і ціни повинні регулярно у нормативній базі перевірятись і переглядатись.

Такий метод має переваги на виробництвах із чітким списанням запасів за встановленими нормами.

Метод ціни продажу характеризується тим, що оцінка заснована на застосуванні підприємствами роздрібною торгівлі середнього попиту торгівельної націнки товарів. Цей метод можуть застосовувати підприємства, які мають значну і змінну номенклатуру товарів з приблизно однаковим рівнем торгівельної націнки.

При виборі підприємством одного з вищезазначених методів слід керуватися цілями, які воно перед собою ставить. Основні завдання обліку запасів полягають в наступному:

- своєчасне документування операцій з руху запасів;
- оцінка запасів при їх надходженні і вибутті;
- періодичне уточнення вартості залишків запасів на складі і в незавершеному виробництві;
- проведення інвентаризації запасів з метою виявлення непотрібних та таких, що втратили свою цінність;
- контроль за збереженістю і цільовим використанням запасів.

Відповідно до поставлених критеріїв групування запасів необхідно дотримуватися таких класифікаційних групувань для виробничих підприємств:

1 група – сировина, основні й допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб;

2 група – незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів;

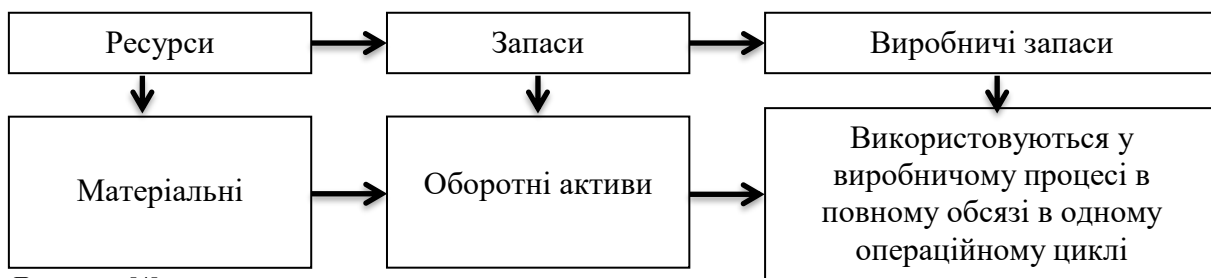
3 група – готова продукція, що виготовлена на підприємстві, призначена для реалізації та відповідає технічним та якісним характеристикам, передбаченими договором або іншими нормативно-правовими актами;

4 група – товари у вигляді матеріальних цінностей, що придбані та утримуються підприємством з метою подальшого продажу;

5 група – малоцінні та швидкозношувані предмети, що використовуються протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більше одного року;

6 група – поточні біологічні активи, якщо вони оцінюються, а також сільськогосподарська продукція і продукція лісового господарства після її первісного визнання.

Визначаючи сутність виробничих запасів, необхідно враховувати зміст нормативно-правового регулювання обліку досліджуваного об'єкта. Тому виробничі запаси – це матеріальні оборотні активи, які протягом операційного циклу використовуються в повному обсязі для створення продукції, товарів, надання послуг, виконання робіт, а також для будь-яких господарських чи управлінських потреб підприємства (рис. 2).

Джерело: [4].

Рис. 2. Економічна сутність виробничих запасів

Відповідальність за забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій стосовно виробничих запасів у первинних документах, збереження оброблених документів протягом встановленого терміну, але не менше трьох років, несе власник (або уповноважений орган (посадова особа), який здійснює керівництво підприємством) відповідно до законодавства та установчих документів.

Суцільна та безперервна реєстрація у документах даних про всі господарські операції, що здійснюються, є важливим засобом контролю за об'єктами господарської діяльності, та, зокрема, правильним і раціональним використанням запасів підприємства.

Висновки. Правильно організований облік виробничих запасів, як складової матеріальних витрат, займає важливе місце не лише в системі обліку, а й в системі управління підприємством. Вивчення порядку узагальнення інформації про виробничі запаси в системі рахунків показало необхідність групування запасів, які впливатимуть на формування облікової політики підприємства. Як результат, внесено пропозиції щодо необхідності класифікації виробничих запасів за встановленими категоріями та методами списання запасів для процесу управління виробничими запасами, об'єктивного планування їх потреби та створення резервів реалізації.

Список використаної літератури

1. Національне Положення стандарт бухгалтерського обліку 9 "Запаси": Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 № 246. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 29. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
3. Дмитренко А. В., Балабась І. В. Економічна сутність поняття виробничі запаси. *Економіка і регіон*. 2016. № 2 (57). С. 149–152.
4. Подолянчук О. А. Виробничі запаси: економічна сутність та облік. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 5. С. 88–101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2018_5_9.
5. Шендригоренко М. Т. Виробничі запаси: нормативно-правове регулювання обліку та пропозиції з підвищення ефективності внутрішнього аудиту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2019. Вип. 36. С. 182–187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2019_36_27.